

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ І МИСТЦТВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ІНСТИТУТ КУЛЬТУРИ

КУЛЬТУРА УКРАЇНИ

Збірка статей

випуск 3

Харків ХДІК 1993

ЦИРКОВЕ МИСТЕЦТВО ЯК СКЛАДОВА ЧАСТИНА УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

За лаштунками сучасного цирку України

Україна має давні й міцні традиції циркового мистецтва, яке завжди було важливою складовою частиною національної культури. Тільки легендарні старовинні манежі харківських цирків бачили майже всіх найкращих майстрів циркового мистецтва. І яких чудових представників циркового цеху дав циркові лише Харків! Згадаємо, наприклад, І.Бурримова й О.Буслава, К.Бермана й М.Сквола, А.Бурманова й Ф.Яшинова тощо.

Цирк - це завжди яскраве і радісне свято на манежі, який всади і завжди має традиційний діаметр - тринадцять метрів.

Вітчизняне циркове мистецтво ще ніколи не мало самостійного статусу, хоча в недавньому минулому ще радянського періоду і було зроблено декілька спроб утворення так званих українських циркових колективів. Всі ці спроби мали тільки формальні національні ознаки, бо мистецтво циркового манежу за своєю природою - мистецтво міжнаціональне. Нема і не може бути української за своїми рисами акробатики чи дресування, клоунади чи жонглювання ... Може йти лише про внесення у якийсь конкретний номер національного колориту через використання окремих елементів художнього або музичного оформлення в українському дусі. Але це не головне.

Передусім слід зрозуміти, що суто українські діячі цирку зовсім не ті, хто виходить на манеж у барвистій хустці або вишиванці, а ті, хто ствердився як майстер на українських манежах, хто підготував свої номери в Україні, хто постійно працює в системі творчого об'єднання "Укрдержцирк". Усі соціально-державні зміни, які сталися останнім часом, мали великий вплив і на долю майстрів українського манежу, на долю української культури загалом. Розпад творчого об'єднання "Совздержцирк", що об'єднував усі діячів цирку колишнього Радянського Союзу, призвів до ситуації,

коли багато акторів, зокрема українських, автоматично перейшли до складу творчого об'єднання "Росцирк", яке стало спадкоємцем "Союздержцирку". І тому сьогодні одинадцять стаціонарних цирків України залишилися майже без артистичного складу.

Слід зазначити: сьогодні на манежах України переважна більшість виконавців - дуже молоді люди, яким не вистачає досвіду артистів старшого покоління. Тому всі номери програми приблизно однакового художнього рівня і побудувати логіку будь-якої програми дуже важко.

Прикро, але факт: водночас була зруйнована й конче потрібна у повсякденному існуванні складного циркового організму система так званого "конвейера", тобто система планової зміни програм, яка давала змогу регулярної зміни, оновлення циркової афінї. Відчувши неабияку загрозу, досвідчені діячі вітчизняного цирку - директори циркових стаціонарів - зробили спробу об'єднатися і вирішити найважливіші питання свого буття. В цій ситуації без перебільшення найголовнішу роль відіграє Українська дирекція по підготовці циркових атракціонів та номерів, яка підготувала в 1992-1994 рр. більше двадцяти номерів усіх жанрів циркового мистецтва. Ця дирекція працює на базі колишнього цирку Гріне, тобто старого Харківського цирку, і на неї покладають надії артисти вітчизняного манежу. Рада директорів цирків вирішила залучити до нового "конвейера" і частину номерів Української дирекції пересувних циркових колективів / колишній "Цирк на сцені" /, запросити їх до роботи у циркових стаціонарах. Але ці номери вимагають від виконавців та постановників програм великих зусиль для вдосконалення трюкового та художнього арсеналу артистів. Треба відзначити майже повну відсутність в репертуарі українських цирків досконалих великих атракціонів зі звірами; недостатньо в українському "конвейері" акробатично-гімнастичних групових номерів, зокрема повітряних, номерів з кіннями, з яких починався сучасний цирк, складалися його традиції та канони.

Таким чином, проблем у молодого українського цирку накопилось багато. І тому організоване в 1993 р. ТО "Укрдержцирк" допомогло об'єднати великі колективні зусилля циркових професіоналів. Був створений своєрідний центр, який взяв на себе керівництво повсякденним творчим процесом на українських манежах. За ко-

роткий строк свого існування - до вересня 1994 року - "Укрдержцирк" багато встиг зробити, хоча були і недоліки в його роботі.

Згодом замість "Укрдержцирку" було створене творче об'єднання "Укрцирк", що призвело до руйнації тільки-но народженого українського циркового мистецтва. Почалась відчайдушна конфронтація ради директорів та циркових колективів з новою структурою, яка насаджувала на всі керівні посади випадкових людей. Заподіяно все це було через безграмотне, некомпетентне керівництво відповідальних керівників Міністерства культури та "Укрцирку" великим та складним цирковим господарством.

Зараз, коли все ж таки поновлена діяльність творчого об'єднання "Укрдержцирку", треба замислитись над вирішенням нагальних питань життєдіяльності українського циркового мистецтва. Конче потрібне для нормального функціонування цього різновиду вітчизняної культури введення так званої контрактної системи взаємовідносин акторів з керівною цирковою структурою. Крім того, слід і надалі розвивати вищезгадану "конвейерну" систему поновлення репертуару цирків. Актуальною є потреба так званого балансу жанрів та піджанрів номерів, які функціонують в "Укрдержцирку". І тому, безперечно, повинно зростати значення великої роботи, яку проводить Київське державне училище естрадного та циркового мистецтва у справі підготовки кадрів високопрофесійних акторів українського цирку.

Вітчизняному цирковому менеджменту зараз не вистачає не тільки акторських, але й режисерських кадрів. Вільність циркових стаціонарів України зараз не мають у своєму штатному розписі посади режисера і через те не ведуть постановочної роботи, стають звичайними пунктами прокату циркових номерів. У кожному стаціонарному цирку повинен бути за штатом режисер-постановник для випуску оригінальних програм, дитячих вистав, випуску нових та поновлення діючих номерів. Таких фахівців слід вчити, готувати. Тому, безумовно, заслуговує на увагу спроба кафедри режисури Харківського державного інституту культури дати майбутнім режисерам основи спеціальних знань щодо режисури цирку, специфіки драматургії манежу та ін. Це перший крок у потрібному напрямі. До кардинального вирішення цієї актуальної проблеми - підготовка кадрів режисерів цирку - ще, на жаль, дуже далеко. Хоча, напри-

лад, стало відомо, що і в Київському театральному інституті ім. І.Карпенка-Карого теж замислились з цього приводу ...

Бсі вишеназвані творчо-організаційні проблеми, якими б суперечливими вони на перший погляд не були, можна вирішити, якби не одна найголовніша проблема - грошова. Відсутність потрібних коштів є перешкодою щодо створення нових номерів та подальшого вдосконалення діючого циркового "конвейера". Тим, хто вважає, що потрібні кошти можна одержати через касу цирку, слід нагадати, що цей шлях є хибним, оскільки може призвести до відсутності глядачів у цирковому амфітеатрі. Ідноутворення повністю залежить від купівельної спроможності населення, а тому ціна квитків на циркову виставу не може відповідати її реальній вартості. Навіть постійний аншлаг не спроможний вирішити фінансові питання, він завжди має збитки. А подальше подорожчання квитків робить цей вузол ще більше заплутаним. Містество, на жаль, ще ніколи не фінансувало себе саме. Існування в умовах постійної інфляції приводить до того, що розцінки за комунальні послуги не дають змоги одержати хоча б мінімальні прибутки. Недостатнє фінансування негативно впливає і на перспективи творчого зростання акторів, бо немає змоги замовити зайву зміну сценічного одягу, взуття, реквізиту, бутафорії тощо. Прикро констатувати: у державі з безнадійно хворою економікою не може бути шасливого, безжмарного існування мистецтва!

До переліку цих сумних фактів слід додати ще деякі: пільгова пенсія акторам українського цирку нараховується лише за двадцять років творчої діяльності, тоді як у Росії - за п'ятнадцять. Заробітна плата українських акторів цирку набагато менша, ніж у російських колег. Не можна на таких умовах залучити до рідного манежу українських артистів, або громадян України, що зараз працюють за кордоном!

Нашому циркові конче потрібна інтеграція, співробітництво з цирковими установами Росії, Казахстану та інших країн СНД. У першу чергу це співробітництво слід провадити через запрошення в Україну циркових колективів з різних країн, що, безумовно, сприятиме взаємозбагаченню цирку.

Існує необхідність виходу майстрів українського цирку на закордонні манежі, на міжнародну арену. Постійно брати участь у міжнародних конкурсах циркового мистецтва - це обов'язкова умова творчого зростання.

У Харкові, єдиному місті України, де є два циркові манежі, де здавна існують багаті циркові традиції, можна було б провести справжнє циркове свято - міжнародний конкурс циркового мистецтва. Щоб це зробити, треба шукати добродійних спонсорів. А тому - будемо мріяти, будемо сподіватися, будемо працювати...

Л.Є.Кореневська

ЕКСПРЕСИВНА ЛЕКСИКА У ТВОРАХ ГРИГОРА ТЯТЮНИКА

Дослідження проблеми експресивної лексики прози Григора Тятюника цікаве як з точки зору визначення особливостей стилю письменника, так і спроби розв'язання питання щодо взаємозв'язку його поезики з ідейно-світоглядними засадами.

Існує кілька поглядів на суть мовленнєвої експресії. На думку О.С.Ахманової, експресія - це "виразально-образальні якості мовлення, що відрізняють його від звичайного /або стилістично нейтрального/ і надають йому образності та емоційного забарвлення" /1, с. 524/. Близьке до згаданого визначення експресії в.П.Григор'євим /5, с. 137/, Т.Г.Винокуром /3, с. 57/, В.Д.Девітним /7, с. 217/, Г.М.

Колесником /10, с. 93/. Суттєве уточнення й доповнення до такого визначення мовленнєвої експресії вносить В.А.Чабаненко. На його думку, "експресія - це не те, що надає мовленню емоційності, образності, характерності, а те, що саме породжується емоційністю, образністю, характерністю мовлення. Експресія - це не виразність, а інтенсивність